

Zaprimljeno: 30.7.2013.

Prethodno priopćenje

UDK: 343.8(497.6)

KAZNENA POLITIKA ZA KORUPCIJSKA KAZNENA DJELA NA PODRUČJU KANTONA SARAJEVO

Darko Datzer**Srđan Vujović**

Sveučilište u Sarajevu

Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije

SAŽETAK

Cilj rada je opisati praksu sudova u Kantonu Sarajevo (Bosna i Hercegovina) u pogledu sankcioniranja za kaznena djela korupcije, te ju usporediti sa zakonskim normama koje uređuju ovu materiju. Istraživanjem je analizirano 89 predmeta (sa 108 optuženih lica) na Općinskom i Kantonalnom sudu u Sarajevu, koji su u razdoblju od 2005. do 2011. godine vođeni za korupcijske delikte. Radilo se o populaciji predmeta, a Sarajevo, kao veliko administrativno središte, je odabrano zbog naravi analiziranih delikata i mjesne mjerodavnosti sudova. Utvrđeno je da su sudovi u nešto više od polovice slučajeva (N=60) optužene proglasili krivim za djela koja su im stavljena na teret. U velikom broju slučajeva (87%) u kojima su optuženi proglašeni krivim izricana je uvjetna osuda. Kada je izricana bezuvjetna kazna zatvora, a što je epilog kaznenih postupaka koji su se vodili protiv osam optuženih, najčešće je izricana kazna duljine šest mjeseci. Redovito je izricana kazna u mjeri ravnoj donjoj granici raspona, a u tri (od spomenutih osam slučajeva) kazna je ublažena ispod zakonom propisanoga minimuma. U tek četiri slučaja je izrečena mjera sigurnosti zabrane vršenja poziva, aktivnosti ili funkcije. Mjera rad za opće dobro na slobodi se nije uopće izricala. Čini se da se u odabiru vrste i mjere sankcija za korupcijska kaznena djela tendiralo maloj količini represije. Uzme li se u obzir da je ono što kazneno pravo odvaja od ostalih grana prava naglašen punitivni karakter, čijim se neprikladnim primjenjivanjem u slučaju počinjenja korupcijskih delikata gubi na uvjerljivosti cjelokupnoga kaznenopravnoga sustava, nije ni čudo da Bosna i Hercegovina na planu kaznenoga formalnopravnoga reagiranja na korupcijsku delinkvenciju postiže slabe rezultate. Iako je kazneno pravo samo dio sustava društvene kontrole, ono je njegov značajan i nezaobilazan segment koji u konačnici može, ukoliko se ne primjenjuje prikladno, implicirati i slabe ukupne rezultate na planu antikorupcijskoga djelovanja.

Ključne riječi: korupcijska kaznena djela, kaznenopravne sankcije, kaznena politika, svrha kažnjavanja.

UVOD

Značaj bavljenja problemom kaznene politike za korupcijska kaznena djela

Za problematiku kaznenopravnoga reagiranja i posebice sankcioniranja nedozvoljenih ponašanja se, pored znanstvene i stručne, zanima i laička javnost, te je i medijska pažnja vrlo intenzivna. Tema kaznenopravnog reagiranja na kriminalitet relativno se često javlja kao predmet razmatranja na znanstvenim i stručnim skupovima, a predmet razmatranja su njegova svrha, primjena, kao i učinci primjene. Posebna pažnja obraća se na politiku kaznenopravnoga reagiranja na teške oblike kriminaliteta, među kojima je i korupcijski, a sve to je rezultiralo i mnogobrojnim međunarodnim konvencijama vezanim za njegovo suzbijanje.

Kaznena politika, ili politika kažnjavanja, predstavlja skup mjera kojima država nastoji da se prijetnjom primjene, ali i samom primjenom kaznenopravnih sankcija, efikasno i efektivno suprotstavi kriminalitetu i pruži adekvatnu satisfakciju za žrtve kriminaliteta. Spomenute mjere realiziraju se kroz tri razine: zakonodavna, pravosudna i izvršna (Ancel, 1959, prema Milutinović, 1984). Kako najveći stupanj subjektivnosti ima pravosudna razina, u centru pažnje znanstveno-stručne i laičke javnosti najčešće je upravo ona. Iako se pravosudna razina kaznene politike odnosi na više samostalnih tijela, fokus je na sudovima, odnosno, na kaznenoj politici sudova, koja se može nazvati kaznenom politikom u užem smislu riječi. Tako, Stojanović i Kolarić (2010) ističu da kaznena politika predstavlja racionalnu praktičnu djelatnost sudova po

pitanju primjene kazne, ali i drugih kaznenopravnih sankcija prema počiniteljima kaznenih djela. Cilj takve kaznene politike ogleda se u nastojanju da se primjena kaznenog prava učini što efikasnijom (Zlatarić i Damaška, 1966). To znači da se u svakom konkretnom slučaju počinitelju kaznenog djela mora izreći adekvatna kaznenopravna sankcija, od koje se očekuje da će maksimalno ispuniti svoju svrhu.

Rad se, kako to naslov sugerira, fokusira na kaznenu politiku za korupcijske delikte. Shvaćena kao oblik kriminaliteta, korupcija predstavlja zlorabu kakve pozicije radi privatnih interesa, koja je pozitivnim zakonodavstvom neke društveno-političke zajednice određena kao kazneno djelo. Obzirom da tako pojmljena korupcija može podrazumijevati veći broj inkriminiranih ponašanja, u ovom radu pažnja je usredotočena na tzv. klasične korupcijske delikte, u koje se ubrajaju (aktivno i pasivno) podmićivanje, protuzakonito posredovanje, zloropaba položaja ili ovlasti, pronevjera u službi i prijevarama u službi. Kao kriterij za njihovo svrstavanje u klasične korupcijske delikte tipično se uzimaju zaštitni objekt (a to je u ovom slučaju pravilno obavljanje službene ili druge odgovorne dužnosti, pri čemu se pod službenom dužnošću podrazumijevaju prava i obveze službenih osoba da primjenjuju propisane ovlasti) i namjerno činjenje ovih kaznenih djela, na način da se činjenjem djela želi ostvariti kakva korist, materijalna ili nematerijalna.

Bosna i Hercegovina je zemlja sa burnom poviješću. Ratna događanja s početka zadnjeg desetljeća prošloga stoljeća, ali i slaba gospodarska razvijenost koja je s njom povezana, te odsustvo demokratske tradicije i politička nestabilnost, čine ju savršenom metom za cvjetanje korupcijskih praksi. Od rata 1992.-1995. do sada, naime, bilježe se konstantni problemi sa široko rasprostranjenom korupcijom unutar svih pora društva. U nizu studija koje su u Bosni i Hercegovini poduzimane zadnjih desetak godina se redovito navodi da je stupanj korupcije viši nego u drugim zemljama centralne i jugoistočne Europe, te se korupcija smatra jednim od najozbiljnijih problema društva i često je na vrhu (kriminalno) političke agende. Uz ove načelne probleme sa korupcijom i korupcijskim kriminalitetom, kaznena politika za korupcijska kaznena djela je naročito znanstveno neistraženo područje na prostoru Kantona Sarajevo (kojim se rad prostorno bavi), a

to se svakako može identificirati kao problem i još jedan argument u prilog potrebi provedbe istraživačka kaznene politike.

Načelno o kaznenoj politici zakonodavca za korupcijska kaznena djela

Politika suprotstavljanja kriminalitetu čini ukupnost preventivnih i represivnih aktivnosti koje inicira, provodi i/ili podržava država i njezine institucije s ciljem najsvrhovitijeg postupanja protiv delinkvencije.¹ Za tu politiku može se reći da predstavlja povijesnu konstantu, jer je jasno prepoznatljiva u svim oblicima društvene zajednice. U različitim vremenskim razdobljima ona se manifestirala na različite načine. Kroz cijelu povijest razvoja politike suprotstavljanja kriminalitetu dominantnu ulogu imala je politika kažnjavanja, kao njezino posebno područje (Milutinović, 1984; Singer, Kovčo Vukadin i Cajner Mraović 2002). Tako je kaznena politika uvijek bila prisutna, ali se mijenjala u ovisnosti od socio-ekonomskog i kulturnog razvoja određenog društva, kao i od oštine klasnih suprotnosti i klasne borbe (Sržentić, Stajić i Lazarević, 1998).

Što će se smatrati kaznenim djelom ovisi od stava određenog društva, točnije, od vladajuće klase. Također, od njihovih stavova ovisi i zakonska (zapriječena) težina sankcija za pojedina kaznena djela u kaznenim zakonima. Sva kaznena djela mogu se podijeliti na najlakša, laka, teška i najteža kaznena djela (Cvitanović, 1999). Najlakša kaznena djela su ona djela za koja je kao posebni maksimum propisana kazna zatvora do tri godine, dok su laka kaznena djela ona djela sa posebnim maksimumom do pet godina zatvora. U kategoriju teških kaznenih djela spadaju ona djela sa posebnim maksimumom do deset godina, i konačno, najteža kaznena djela sa posebnim maksimumom preko deset godina zatvora. Svrtavanjem propisanih djela u neku od navedenih kategorija izražava se značaj zaštićenog dobra ili vrijednosti, te se ostvaruje statička funkcija kaznenoga prava (Jovašević, 2012).

Važeće kazneno zakonodavstvo u Federaciji Bosne i Hercegovine za ostvarenje gotovo svih oblika korupcijskih kaznenih djela predviđa zatvorsku kaznu. Takva situacija je i u susjednoj Republici Hrvatskoj i Srbiji. Upravo kazna zatvora danas predstavlja najveću razinu represije koja se može primijeniti na počinitelje kaznenih djela, barem kada je riječ o europskim zemljama (Cvitanović,

¹ Većina autora se slaže da je termin kriminalna politika prvi upotrebio A. Feuerbach još 1804. g. (mada, primjerice, znameniti von Liszt [1970] ističe da je taj termin u nešto širem značenju prvi upotrebio Henke, i to 1823. g.), i time postavio njene temelje kao samostalne discipline (Horvatić i Cvitanović, 1999). Tijekom povijesti koristili su se različiti termini koji su kao sinonimi korišteni za označavanje kriminalne politike, a to su kriminalna sociologija, preventivna higijena, antikriminalna politika, i sl. (Milutinović, 1984). Iako ih neki autori koriste i danas, kao najadekvatniji termin koristi se "politika suprotstavljanja kriminalitetu", te će se isti koristiti u nastavku ovoga rada.

Tablica 1. Težina korupcijskih kaznenih djela propisanih u Kaznenom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11)

Kazneno djelo iz članka	380. st. 1.	380. st. 2.	380. st. 3.	381. st. 1.	381. st. 2.	382. st. 1.	382. st. 2.	382. st. 3.	383. st. 1.	383. st. 2.	383. st. 3.	384. st. 1.	384. st. 2.	384. st. 3.	385. st. 1.	385. st. 2.	385. st. 3.
Najlakša kaznena djela (do 3 g.)					×	×											
Laka kaznena djela (do 5 g.)		×	×	×			×		×			×			×		
Teška kaznena djela (do 10 g.)	×							×		×			×			×	
Najteža kaznena djela (više od 10 g.)											×			×			×

Legenda: čl. 380. st. 1. - Pravo pasivno podmićivanje; čl. 380. st. 2. - Nepravo pasivno podmićivanje; čl. 380. st. 3. - Naknadno podmićivanje; čl. 381. st. 1. - Pravo aktivno podmićivanje; čl. 381. st. 2. - Nepravo aktivno podmićivanje; čl. 382. st. 1. - Protuzakonito posredovanje (osnovni oblik); čl. 382. st. 2. - Protuzakonito posredovanje (teži oblik); čl. 382. st. 3. - Protuzakonito posredovanje (osobito težak oblik); čl. 383. st. 1. - Zloupotreba položaja (osnovni oblik); čl. 383. st. 2. - Zloupotreba položaja (teži oblik); čl. 383. st. 3. - Zloupotreba položaja (osobito težak oblik); čl. 384. st. 1. - Pronevjera u službi (osnovni oblik); čl. 384. st. 2. - Pronevjera u službi (teži oblik); čl. 384. st. 3. - Pronevjera u službi (osobito težak oblik); čl. 385. st. 1. - Prijevara u službi (osnovni oblik); čl. 385. st. 2. - Prijevara u službi (teži oblik); čl. 385. st. 3. - Prijevara u službi (osobito težak oblik);

1999). U cilju što boljeg percipiranja pogibeljnosti korupcijskih kaznenih djela, potrebno je, koristeći elaboriranu četverostupanjsku skalu, prikazati njihovu težinu (tablica 1).

Iz tablice 1. jasno se uočava da se korupcijski delikti u samo dva slučaja mogu pojaviti kao najlakša kaznena djela, kao laka se mogu javiti u sedam slučajeva, kao teška u pet, a kao najteža kaznena djela u čak tri slučaja. Ako se ova četverostupanjska podjela pojednostavi i kaznena djela se podjele na laka i teška, onda se može reći da devet korupcijskih delikata spada u laka, a osam u teška kaznena djela, odnosno, da se teška i laka kaznena djela pojavljuju u približno jednakom omjeru. S druge strane, kada se u obzir uzmu sva kaznena djela propisana u kaznenom zakonu, približan omjer bio bi 80% (laka) : 20% (teška) (Cvitanović, 1999). Tako je disproporcija (apstraktne) težine korupcijskih u odnosu na težinu svih kaznenih djela više nego očigledna.

Pored odredbi o zapriječenoj zatvorskoj kazni, vrijedno je prokomentirati i odredbe kaznenoga zakonodavstva o novčanoj kazni. Tako je Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine (do izmjena iz 2010. godine) člankom 41. predviđao da se za delikte počinjene iz koristoljublja, a to korupcija najčešće i jeste, pored zatvorske, mogla izreći i novčana kazna kao sporedna i onda kada ona nije propisana zakonom. Također, zakonodavac ove delikte izdvaja od ostalih i po pitanju općeg maksimuma novčane kazne. Naime, samo za takve delikte predviđena je mogućnost izricanja mnogo teže novčane kazne (do 1. 000. 000 BAM, a u izuzetnim slučajevima može se izreći i teža) od one koja je namijenjena počiniteljima drugih delikata (maksimalno do 100. 000 BAM).

Promatrajući sve navedeno, nije pogrešno zaključiti da zakonodavac za korupcijske delikte predviđa dosta oštre kazne, izražavajući time snažnu društvenu osudu za potencijalne počinitelje. To primjećuju i Stojanović i Kolarić (2010), ističući da je takav stav zakonodavca opravdan.

Kako bi kaznena politika bila učinkovita i prikladna društvenim prilikama, zakonodavna i sudska kaznena politika moraju "uskладiti korak", tj. moraju djelovati sinkronizirano (Ignjatović, 2005; Stojanović, 2012). S tim u vezi Ancel (1960) navodi da cilj politike suprotstavljanja kriminalitetu nije uspostavljanje apstraktnoga pravnoga poretka, nego na konkretan način zaštita društva od kriminaliteta. Iako o problemu apstraktne težine kaznenih djela raspravljaju mnogi autori, ističući da je pitanje zakonodavne kaznene politike problematično (Ashworth, 2007, Cvitanović, 1999, Johnstone, 2000, Milutinović, 1981), čini se smislenom teza da sudovi ne postoje da bi vršili bilo kakve korekcije intencija zakonodavca, nego ponajprije da primjenjuju kaznenopravne norme i da u izboru vrste i mjere sankcija vode računa da se ostvaruje njihova partikularna i svrha kaznenoga prava uopće.

REZULTATI NEKIH ISTRAŽIVANJA O KAZNENOJ POLITICI ZA KORUPCIJSKA KAZNENA DJELA

Imajući u vidu da su korupcijski delikti veoma specifični po mnogočemu, može se očekivati i specifična reakcija pravosudnih organa na ove oblike nedozvoljenih ponašanja. To potvrđuju rezultati nekih istraživanja provedenih u zapadnoj Europi, regiji, ali i u Bosni i Hercegovini.

Aebi i sur. (2010) u Europskom pregledu kriminaliteta i pravosudnih statistika izvještavaju da je najčešća sankcija izrečena za korupcijska kaznena djela uvjetna osuda (nešto oko polovice slučajeva), a da su se bezuvjetna kazna zatvora i novčane kazne izricale u po jednoj petini slučajeva. Postupanje suprotno pravilima službe se u Engleskoj i Walesu, koje inače ne karakteriziraju visoke stope korupcijskog kriminaliteta i u kojima se korupcija ne smatra teškim problemom, tradicionalno oštro kažnjava. Tako Alldridge (2002) egzemplarno izvještava o čak jedanaest godina zatvora za počinitelja podmićivanja koji je primio £ 18,500 da optuženiku u sudskom procesu odaje povjerljive informacije i da uništi zapise o prisluškivanju, te o dvije godine zatvora za djelatnika koji je primio £ 500 da nezakonito stavi pečat na putnu ispravu davatelja mita. Istraživanje Bannenberg (2002) u Saveznoj Republici Njemačkoj ukazuje da je od 436 okrivljenih u 208 kaznenih postupaka za podmićivanje otprilike jedna petina kažnjena (1,8% novčanom i 16,3% kaznom zatvora). U skoro 30% slučajeva, međutim, nije bio poznat ishod postupka, a u daljnjih 8% bila je podignuta optužnica, ali se čekalo na održavanje glavne rasprave. Najveći dio postupaka bio je iz različitih razloga obustavljen. Od ukupne mase slučajeva u kojima je donesena presuda, kazna zatvora je bila uvjerljivo najčešća sankcija (u devet od deset slučajeva). U nešto više od polovice slučajeva izrečena je kazna zatvora ispod dvije godine, dok je najteža zatvorska kazna bila izrečena u trajanju od šest godina i tri mjeseca. U gotovo svim slučajevima kada su izricane kazne zatvora do dvije godine su iste mijenjane sa uvjetnom osudom. No, i dalje je učešće bezuvjetne kazne zatvora u ukupnoj masi izrečenih sankcija dosta visoko (više od 1/3 slučajeva). I nešto ranije istraživanje Schönherra (1985) navodi slične nalaze. Tako je u njegovim analizama, koje se temelje na analizi preko 300 sudskih predmeta sa oko 750 okrivljenih u oblasti podmićivanja u gospodarstvu i van njega utvrđeno da se za podmićivanje u gospodarstvu izriču bezuvjetne kazne zatvora u 27% slučajeva, a za podmićivanje van gospodarstva u tek 5% slučajeva. Za podmićivanje u gospodarstvu se najčešće izriču uvjetne osude (54% slučajeva), a za podmićivanje van gospodarstva novčana kazna (67% slučajeva), i to uglavnom 31 do 90 dnevnih plaća. Najčešća kazna bezuvjetnog zatvora je tri do dvanaest mjeseci, dok je u oko 1/4 slučajeva izrečena kazna zatvora preko dvije godine.

Dorđević (2012), Stojanović i Kolarić (2010) i Tanjević (2010) izvještavaju o disproporcijama između propisanih kazni u Krivičnom zakonu Republike Srbije i izrečenih kazni za kaznena djela korupcije.

Dorđević (2012) dolazi do rezultata da se zatvorske kazne za počinitelje ovih djela veoma često ublažavaju ispod zakonskog minimuma, novčana kazna se izriče samo izuzetno, kao i mjere sigurnosti, koje se pojavljuju tek u oko 5% slučajeva. Iako je posebno važna za suzbijanje službeničkih kaznenih djela, Ignjatović (2005) ističe zapostavljanje sigurnosne mjere zabrane obavljanja poziva, aktivnosti ili funkcija, koja se izriče u najmanjem broju slučajeva. U nešto starijem članku Peković (2001) navodi da je u Republici Srbiji uvjetna osuda također dominantan oblik reakcije na službenička kaznena djela, te da se izriče u 77% slučajeva, dok se kazna zatvora izriče u nešto ispod 1/4 svih slučajeva. Mrčela, Novosel i Rogić-Hadžalić (2012) izvještavaju da se za korupcijska kaznena djela u razdoblju 2008. do 2010. u Republici Hrvatskoj za nešto manje od dvije trećine počinitelja izričala uvjetna osuda, a kazna zatvora u nešto više od jedne trećine slučajeva. Korist je oduzeta kod svakog trećeg počinitelja.

Mujanović (2011) navodi da se za korupcijska kaznena djela u Bosni i Hercegovini izriču kazne koje su mnogo bliže zakonskom minimumu. Datzer (2012) izvještava da se za kaznena djela podmićivanja uglavnom izriču uvjetne osude (oko dvije trećine počinitelja, prosječne duljine vremena provjeravanja 1,8 godina), a rjeđe (oko 14% ili svaki sedmi počinitelj) bezuvjetna kazna zatvora, prosječne duljine 6,5 mjeseci. Rijetka primjena kazne zatvora se vjerojatno može opravdati situacijskim karakterom korupcijskih transakcija, u kojima je vrijednost mita bila izuzetno mala (najčešća vrijednost mita je bila samo 20 BAM), te su sudovi cijenili da primjena bezuvjetne kazne zatvora ne bi bila svrhovita i suvisla. Na svakog osmog počinitelja se izriče novčana kazna kao glavna kazna (čija je prosječna visina preko 3.000 BAM), a na svakog desetog kao sporedna kazna prosječnog iznosa od čak 7.100 BAM. Za gotovo tri petine svih procesuiranih osoba izrečena je mjera sigurnosti oduzimanje predmeta, što se najvjerojatnije može pripisati činjenici da je u većini slučajeva podmićivanje izvršeno nuđenjem novca policijskim službenicima, te da je druga strana odmah prijavila djelo uzrokujući da se ponuđeni iznos privremeno oduzme. Potonje posebice ima značaja, jer se prema zakonskim odredbama predmeti stečeni podmićivanjem ili koji su poslužili za izvršenje podmićivanja obvezno (trajno) oduzimaju, tako da se u konačnici spomenuti visok postotak primjene mjere sigurnosti oduzimanja predmeta može smisleno obrazložiti. U dva slučaja (oko 4%) je kazna ublažena primjenom odredaba o ublažavanju.

Iako je ono što će se konstatirati na razini dojma, posebice imajući u vidu da su podaci dosta heterogeni i ne referiraju se na isto vrijeme pa su teško usporedivi, čini se da je u Europi i nekim zemljama u okruženju sankcioniranje za korupcijska kaznena djela strože. To u prvom redu znači da su se sudovi češće nego u Bosni i Hercegovini odlučivali izricati kazne, a sankcije su često bile izricane u mjeri višoj nego one u Bosni i Hercegovini. Sankcije i mjere kojima se nastojala naknaditi šteta ili kazniti počinitelja u materijalnom (novčanom) smislu u spomenutim su zemljopisnim cjelinama također izricane češće.

CILJ I HIPOTEZE RADA

Kako se rad predmetno bavi empirijskom provjerom usklađenosti kaznene politike zakonodavca i kaznene politike sudova, znanstveni ciljevi rada su ponajprije heuristički i deskriptivni. Naime, njime se nastoji doznati i opisati kakve vrste sankcija predviđa zakonodavac za korupcijska kaznena djela, te usporediti te apstraktne okvire sa sankcijama izrečenim za konkretna kaznena djela. Podaci će obuhvaćati izrečene sankcije sa stanovišta vrsta i mjera, okolnosti kojima su se sudovi rukovodili u njihovom određivanju, te visinu koristi ostvarene realizacijom kaznenih djela. U konačnici će se moći steći utisak o razini punitivnosti sudova prema počiniteljima korupcijskih delikata. Rad se prostorno bavi Kantonom Sarajevo, koji predstavlja jedinicu u administrativnom ustroju Federacije Bosne i Hercegovine. Kao jedan od najvažnijih društvenih ciljeva izdvaja se informiranje svih segmenata društvene zajednice o kaznenoj politici za korupcijska kaznena djela. To bi, između ostalog, trebalo doprinijeti podizanju svijesti i jačanju volje za suprotstavljanje korupcijskom kriminalitetu.

Cijeneći sve do sada navedeno, u ovom radu polazi se od temeljne pretpostavke da **sudove u odabiru vrsta i mjera kaznenopravnih sankcija za korupcijska kaznena djela karakterizira primjena male količine represije**. To u biti znači da sudovi tendiraju izricati lakše (po vrsti) i sankcije koje se izriču u manjoj mjeri, tj. sankcije blizu ili ispod posebnog minimuma za odnosna kaznena djela. O spomenutoj pretpostavci zaključivat će se na temelju testiranja niza razrađujućih hipoteza. Jedna od temeljnih pretpostavki koje će se provjeravati tiče se sudske prakse, a tvrdi da se počiniteljima korupcijskih kaznenih djela rijetko izriču glavne kaznenopravne sankcije, tj. kazne, kao i da se u slučaju izricanja kazni one izriču bliže zakonskom minimumu ili, primjenom odredaba o ublažavanju

kazne, ispod njega. Također, pretpostavlja se da se novčana kazna, kao sporedna kazna, rijetko izriče počiniteljima korupcijskih kaznenih djela, ali i to da svrhu kažnjavanja sud najčešće pokušava ostvariti mjerama upozorenja, i to u pravilu uvjetnom osudom. Pored navedenoga, zaključivanju o temeljnoj hipotezi doprinijet će i testiranje hipoteze da se mjere sigurnosti, koje sudovima opcijski stoje na raspolaganju prilikom odlučivanja o sankcijama, rijetko izriču počiniteljima korupcijskih kaznenih djela.

METODE RADA

Kao glavna metoda prikupljanja podataka koristila se metoda analize sadržaja dokumenata. Analiza sadržaja se u društvenim znanostima smatra jednom od najvažnijih istraživačkih metoda i uspješnom alternativom istraživanju putem intervjua i ankete (Krippendorff, 2004). Primjena analize sadržaja judikata pruža osnovu za detaljnu sliku o registriranoj delinkvenciji i tijeku kaznenih postupaka, te temelj za argumentiranu diskusiju o kaznenoj politici sudova.

U radu su analizirane presude Općinskog i Kantonalnog suda u Sarajevu, a razlozi zbog kojih je odlučeno da se prikupljanje podataka izvrši upravo na tim sudskim instancama proizlaze iz činjenice da se radi o glavnom gradu Bosne i Hercegovine i velikom administrativnom centru, odnosno, o gradu koji je sjedište velikog broja općinskih, kantonalnih, entitetskih i državnih institucija. Imajući u vidu da je za korupciju nužno da se počinitelj nalazi na kakvoj službenoj ili odgovornoj poziciji, razumno je očekivati da se na ovim sudovima, koji su za prostor Sarajeva mjesno mjerodavni, nađe i najveći broj predmeta za korupcijska kaznena djela. Na takvu pretpostavku upućuju i podaci Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine, prema kojima je u razdoblju od 2009. do 2011. Kantonalno tužiteljstvo u Sarajevu podnijelo najveći broj optužnica za korupcijska kaznena djela, a istovremeno je na mjerodavnim sudovima doneseno najviše presuda u odnosu na druga tužiteljstva i sudove u Bosni i Hercegovini.

Podaci koji su prezentirani i raspravljani dio su šireg istraživanja, provedenoga u sklopu izrade magistarskog rada pod nazivom "Kaznena politika za korupcijska krivična djela", jednog od autora rada. Prije provedbe istraživanja zatražen je i odobren pristup sudskim spisima od mjerodavnih tijela u oba suda u kojima je vršeno istraživanje. Nakon odobravanja pristupa sudskim spisima, dostavljena je lista pravomoćno okončanih predmeta procesu-

iranih pred spomenutim sudskim instancama. Iako je to malo vjerojatno, postojala je mogućnost da sudovi iz različitih razloga ne dostave potpune liste predmeta. Stoga su podaci sa liste pravomoćno okončanih predmeta uspoređeni sa podacima iz Sustava upravljanja predmetima (CMS) Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine. Brojke su se iz spomenutih izvora podataka za razdoblje 2008. - 2011. godina (jer je sustav tek tada uveden) podudarale i moglo se pristupiti uvidu i analizi konkretnih judikata.

Kako je ovaj rad usmjeren na kaznenu politiku za korupcijska kaznena djela u Kantonu Sarajevo, u analizu su uzeti svi pravomoćno okončani predmeti koji su bili dostupni u mjerodavnim sudovima, a koji se odnose na korupcijska djela, i to za razdoblje od 01. 01. 2005. do 31. 12. 2011. godine. I inače se razdoblje od barem pet godina smatra u društvenim istraživanjima sasvim dovoljnim da se pojave koje su predmetom istraživanja obuhvate i istraže u prihvatljivoj mjeri (Zelenika, 2000), tako da je spomenuto razdoblje dostatno da se izvuku smisleni i pouzdani zaključci. Budući da je riječ o kaznenim djelima koja se prilično rijetko pojavljuju pred sudovima, podaci su prikupljeni potpunim popisom, te nije bilo potrebe za uzorkovanjem.² Uvid u podatke osiguran je dijelom putem Sustava upravljanja predmetima (CMS), dok je dio sudskih presuda bio fizički dostupan. U svrhu prikupljanja podataka korišten je originalni evidencijski obrazac, posebno kreiran za potrebe provođenja istraživanja.

Jedinica analize bila je sudska presuda, pod kojom se razumijeva sudska odluka kojom se raspravlja kaznenopravni zahtjev izražen u optužnom aktu. Iz presude su analizirani podaci koji su se odnosili na 50 kategorija grupiranih u jedanaest cjelina, i to: podaci o djelu za koje se vodi postupak, podaci o počinitelju, kronologija postupka, oblik kaznenoga postupka i konsenzualnost, način saznanja za djelo, namjeravana/ostvarena dobit, utvrđivanje činjenica prije i u tijeku kaznenoga postupka, radnje dokazivanja u postupku, odmjeravanje kazne, utvrđena kaznena sankcija i postupak po redovnim pravnim lijekovima. Kodiranje i bilježenje podataka nisu predstavljali naročit problem, jer se sudske presude i po strukturi i po sadržaju moraju izrađivati precizno i jasno, koristeći se etabliranim institutima i pojmovima odnosnoga područja prava. Bez naročitih poteškoća je moguće, npr., u presudi ustanoviti tko je optužena osoba, njezine demografske karakteristike, za koje se djelo tereti, kolika je bila namje-

ravana/ostvarena korist počinjenjem djela, koja je i u kojoj mjeri izrečena kaznena sankcija, i sl. Upravo iz razloga visoke jasnoće teksta i činjenice da se radilo o manifestnim sadržajima koji su analizirani nije bilo potrebe za angažiranjem više istraživača u svrhu procjene konzistencije dodijeljenih kodova. Takve su procedure uobičajene u analizi sadržaja nekih drugih tekstova (medijskih sadržaja, novinskih napisa, i sl.) (Bachman i Schutt, 2007), ali ne i u analizi judikata. Hagan (2005) je stanovišta da se za kodiranje podataka treba koristiti više analitičara ako je analizirani materijal glomazan, što u našem istraživanju također nije bio slučaj.

Za obradu podataka koristila se frekvencijska analiza. Podaci su prikazivani u apsolutnim i relativnim frekvencijama, tablično i grafički.

REZULTATI

Opći podaci

Za sedmogodišnje razdoblje koje je obuhvaćeno istraživanjem analizirano je ukupno 89 sudskih spisa, od toga 62 spisa na Općinskom sudu u Sarajevu i 27 spisa na Kantonalnom sudu u Sarajevu. Kako se u jednom predmetu može voditi kazneni postupak protiv više osoba, onda strukturu pravomoćnih presuda i rješenja treba prikazati u odnosu na ukupan broj osoba protiv kojih se vodio takav postupak (tablica 2).

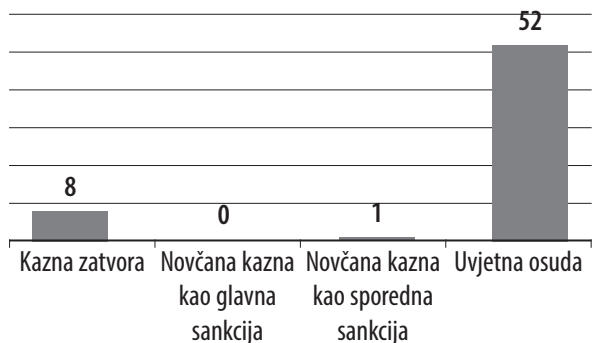
Tablica 2. *Pravomoćne presude i rješenja za osobe optužene za korupcijska kaznena djela*

Pravomoćna odluka	N	%
Osuđujuća presuda	60	55.6
Oslobađajuća presuda	28	25.9
Odbijajuća presuda	9	8.3
Obustava postupka	4	3.7
Izmijenjena optužnica	7	6.5
Ukupno	108	100.0

Iz tablice proizlazi da je za korupcijska kaznena djela pravomoćno okončan postupak protiv 108 osoba. Od tog broja, više od polovice osoba je proglašeno krivim, oko četvrtine je oslobođeno od optužbi, a protiv nešto više od 8% optuženih donesena je odbijajuća presuda. Za ostalih nešto više od 10% optuženih lica donijeto je rješenje o obustavi postupka ili je izmijenjena optužnica. Kada je riječ o izmijenjenim optužnicama, treba istaknuti i nalaz da se njima, bez izuzetka, izvršila prekvalifikacija na lakša kaznena djela (ali iz oblasti općeg kriminaliteta).

² U prilogu se nalazi detaljan popis pregledanih pravomoćno okončanih predmeta.

Jedna od pretpostavki je bila da svrhu kažnjavanja sud najčešće pokušava ostvariti mjerama upozorenja, i to u pravilu uvjetnom osudom. Rezultati istraživanja vezani za ovu dimenziju prikazani su na grafu 1.

Graf 1. Učestalost kaznenopravnih sankcija

Rezultati prikazuju da su sudovi u 52 (ili nešto manje od 87%) slučajeva izrekli uvjetnu osudu. Tako se na grafu 1. može vidjeti da je ova mjera upozorenja uvjerljivo najčešće izricana kaznenopravna sankcija počiniteljima korupcijskih kaznenih djela.

Imajući u vidu da je namjera počinitelja kaznenih djela korupcije steći kakvu korist, i to najčešće materijalnu, u nastavku će se iznijeti podaci o visini te koristi. Najprije treba napomenuti da je novac uvjerljivo najčešći oblik koristi koji se stječe korupcijom (u devet od deset slučajeva). Prosječna vrijednost visine protupravno stečene koristi iznosi više od 25. 000 BAM. Minimalna visina protupravne koristi iznosi oko 600 BAM, a maksimalna nešto više od 120.000 BAM. Spomenute vrijednosti se odnose na 53 analizirana kaznena djela (isključeno

Tablica 3. Visina protupravno stečene koristi (u BAM)

	Primanje dara i drugih oblika koristi (N=2)	Protuzakonito posredovanje (N=1)	Zloupotreba položaja ili ovlasti (N=10)	Pronevjera u službi (N=38)	Prijevarena u službi (N=2)
Aritmetička sredina	2.100,00	700,00	59.108,89	20.551,28	1.252,01
Minimum	2.000,00	700,00	1.871,92	600,88	908,39
Maksimum	2.200,00	700,00	119.921,23	120.075,30	1.595,70

Tablica 4. Duljina zapriječene i izrečene zatvorske kazne

Djelo iz članka	Zapriječena kazna (u mjesecima)	Izrečena kazna zatvora (u mjesecima)				Ukupno
		6	12	18	36	
380. st. 1	12-120	1*	-	-	-	1
380. st. 2	6-60	1	-	-	-	1
383. st. 3	Najmanje 36	-	-	1*	1	2
384. st. 2	12-120	1*	3	-	-	4
Ukupno		3	3	1	1	8

Legenda: čl. 380. st. 1. - Pravo pasivno podmićivanje; čl. 380. st. 2. - Nepravno pasivno podmićivanje; čl. 383. st. 3. - Zloupotreba položaja (osobito težak oblik); čl. 384. st. 2. - Pronevjera u službi (teži oblik).

* Kazne koje su sudovi odmjerili ispod zakonom propisanog minimuma.

je kazneno djelo aktivnog podmićivanja koje ne mora implicirati materijalnu korist), te ne uzimajući u obzir predmet koji se odnosio na ekstremno slučaj sa skoro 2 milijuna BAM. Novčana dobit je u gotovo polovici slučajeva bila preko 10.000 BAM.

Iako su slični, svaki od korupcijskih delikata, dakako, ima svoje specifičnosti. Otuda ima smisla razmotriti podatke iz prethodnoga ulomka raščlanjene po pojedinim deliktima (tablica 3).

Iz tablice je razvidno da se najmanja korist ostvarila kaznenim djelom protuzakonitog posredovanja, a najveća pronevjerom u službi. Osim toga, prosječna vrijednost koja se ostvari pronevjerom (kao najfrekventnijim kaznenim djelom iz istraživačke populacije) je deset puta veća od one koja se ostvari pasivnim podmićivanjem, te čak dvadeset puta veća od one realizirane prijevaram u službi. Najveća prosječna vrijednost protupravno stečene koristi uočava se kod zlouporabe položaja ili ovlasti, a ona je skoro tri puta veća od prosječne visine dobiti protupravno stečene pronevjerom.

Podaci o kaznama

Iz grafa 1. je razvidno da je počiniteljima korupcijskih delikata (bezuvjetna) zatvorska kazna izrečena u nešto više od jedne osmine slučajeva, dok u svim ostalim slučajevima (tj. u skoro 87%) nije izrečena glavna kaznenopravna sankcija.

U tablici 4. prikazani su rezultati koji govore o težini izrečenih zatvorskih kazni za počinitelje korupcijskih delikata.

Očigledno je da su sudovi za svega 8 počinitelja izrekli zatvorsku kaznu, i to za četiri oblika korup-

cijskih djela. K tomu, ako se ovi podaci usporede sa zakonskim okvirima kažnjavanja, onda se može zaključiti da su sve zatvorske kazne, koje su sudovi izrekli počiniteljima spomenutih djela, ravne zakonskom minimumu ili su ispod njega. Točnije, može se primijetiti da su tri, od ukupno osam izrečenih kazni zatvora, izrečene ispod zakonom propisanoga minimuma, a da je u svim ostalim slučajevima izricanja bezuvjetne kazne zatvora izrečena mjera ravna donjoj granici zakonom propisanoga raspona.

Pored navedenog, važno je napomenuti da se čak ni za korupcijske delikte koji su počinjeni u stjecaju sa drugim kaznenim djelima, nisu izricale ili utvrdile kazne bliske polovini predviđenog raspona ili, eventualno, kazne bliske zakonskom maksimumu.

Sudovi su novčanu kaznu, kao sporednu kaznu, izrekli samo jednom počinitelju, a kao glavnu niti jednom.

Obrazlažući izrečene zatvorske kazne za počinitelje korupcijskih delikata sudovi su u presudama kao olakotne okolnosti najčešće navodili raniju neosuđivanost (u 6 slučajeva), obiteljske prilike (u 4 slučaja), te kajanje i dužinu vremena koje je proteklo od izvršenja djela (u po 2 slučaja). Sudovi su u svega tri presude naveli po jednu otegotnu okolnost za počinitelja svakog od tih djela, a ona se odnosila na način pribavljanja koristi i pobude iz kojih je djelo izvršeno. Izloženi podaci temelje se na analizi 7 presuda, jer se u jednoj ne navode nikakvi podaci o okolnostima koje su uzete u obzir prilikom izbora vrste i mjere kaznenopravne sankcije.

Podaci o ostalim kaznenopravnim sankcijama

Kako je naznačeno naprijed, sudovi u Kantonu Sarajevo su počiniteljima korupcijskih kaznenih

djela najčešće izricali uvjetnu osudu. Radi cjelovitosti izlaganja, ovdje treba prikazati i visinu zatvorske kazne koju su sudovi utvrdili počiniteljima koruptivnih ponašanja, a kojima su izrekli uvjetnu osudu. Težina tih kazni kojima se prijete uvjetno osuđenim počiniteljima prikazana je u tablici 5.

Kao i kod kazni koje su sudovi bezuvjetno izricali, tablica 5 pokazuje da su sudovi u svih 52 slučajeva, u kojima su izrekli uvjetnu osudu, utvrdili kaznu zatvora bližu zakonskom minimumu ili ispod njega. Točnije, u 15 slučajeva (ili 29%) sudovi su utvrdili kaznu zatvora ispod zakonskog minimuma. Posebno treba izdvojiti nalaz koji pokazuje da se uvjetna osuda izricala i u nekim slučajevima kada to Kazneni zakon ne dozvoljava. Naime, odredbama o ublažavanju kazne za kaznena djela za koja je kao zakonski minimum predviđena zatvorska kazna od 3 godine, kazna se može ublažiti maksimalno do jedne godine. Također, isti zakon propisuje da se za kaznena djela za koja se ni ublažavanjem kazne ne može izreći kazna zatvora lakša od jedne godine ne može izreći uvjetna osuda. Spomenuta situacija postoji u čak 7 slučajeva, i to 4 puta kada je riječ bila o počiniteljima kaznenog djela zlouporaba službenog položaja i 3 puta prilikom izbora vrste kaznenopravne sankcije za počinitelje pronevjere u službi. U svim slučajevima radilo se o najtežim oblicima korupcijskih kaznenih djela.

Prilikom izbora mjere kaznenopravne sankcije (kod uvjetne osude) sudovi su kao olakotne okolnosti najčešće uzimali raniju neosuđivanost (u 30 slučajeva, ili 75%), priznanje počinitelja (u 21 slučaju, ili 52 %), obiteljske prilike (u 19 slučajeva, ili 47%), držanje pred sudom (u 13 slučajeva, ili 32%), relativna mladost ili relativna starost počinitelja (u

Tablica 5. Težina zapriječene i utvrđene kazne zatvora u slučajevima u kojima je izricana uvjetna osuda

Djelo iz članka	Zapriječena kazna (u mjesecima)	Utvrđena kazna zatvora (u mjesecima)												Ukupno
		2	3	4	6	7	8	10	12	16	18	24	36	
381. st. 1.	6-60	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	-	-	4
381. st. 2.	Do 36	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
383. st. 1.	6-60	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
383. st. 2.	12-120	-	-	-	1*	-	-	1*	1	-	-	-	-	3
383. st. 3.	Najmanje 36	-	-	-	-	-	-	-	1*	-	-	3*	-	4
384. st. 1.	6-60	1*	3*	1*	5	4	3	-	3	-	1	-	-	21
384. st. 2.	12-120	-	-	-	-	-	-	1*	7	1	2	-	-	11
384. st. 3.	Najmanje 36	-	-	-	-	-	-	-	1*	-	2*	-	1	4
385. st. 1.	6-60	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	2
Ukupno		1	4	2	10	4	4	2	15	1	5	3	1	52

Legenda: čl. 381. st. 1. - Pravo aktivno podmićivanje; čl. 381. st. 2. - Nepravo aktivno podmićivanje; čl. 383. st. 1. - Zlouporaba položaja (osnovni oblik); čl. 383. st. 2. - Zlouporaba položaja (teži oblik); čl. 383. st. 3. - Zlouporaba položaja (osobito težak oblik); čl. 384. st. 1. - Pronevjera u službi (osnovni oblik); čl. 384. st. 2. - Pronevjera u službi (teži oblik); čl. 384. st. 3. - Pronevjera u službi (osobito težak oblik); čl. 385. st. 1. - Prijevara u službi (osnovni oblik)

* Kazne koje su sudovi odmjerili ispod zakonom propisanog minimuma.

12 slučajeva, ili 30%), a nešto rjeđe i materijalne prilike počinitelja (u 7 slučajeva, ili 17%), kajanje (u 6 slučajeva, ili 15 %) i vraćanje pribavljene koristi (u 6 slučajeva, ili 15%). S druge strane, sudovi su samo u dva slučaja ustanovili postojanje otegotne okolnosti, a radilo se o ranijoj osuđivanosti počinitelja. Treba reći da su ovi nalazi crpljeni iz ukupno 40 presuda, prvenstveno zbog toga što u ostalih 12 sudovi uopće nisu navodili okolnosti koje su uzimali u obzir prilikom odlučivanja o težini sankcije.

Iz do sada prikazanih rezultata o mjeri (bezuovjetne) zatvorske kazne i uvjetno zapriječene zatvorske kazne očigledno je da je gotovo svaka treća kazna ublažena ispod zakonom propisanog minimuma. Kao osnova za takvo ublažavanje kazne sudovi su u svim slučajevima (u kojima je odmjerena sankcija obrazlagana u presudi) naveli postojanje osobito olakotnih okolnosti. Te su se okolnosti, međutim, u pravilu odnosile na "obične" okolnosti propisane odredbama o odmjeravanju kazne, a koje su, međutim, sudovi tumačili kao izvanredne, tj. olakotne. Tipičan primjer su uzimanje uvjeta "ranija neosuđivanost" i "dobro držanje pred sudom" kao okolnosti koje u svojoj ukupnosti trebaju činiti osobito olakotnu okolnost, te na osnovi kojih se počiniteljima ublažavala kazna ispod zakonom propisane.

Rezultati istraživanja pokazali su da su sudovi u svega 4 od 60 slučajeva, odnosno u nešto manje od 7% slučajeva, izrekli mjeru sigurnosti za počinitelje korupcijskih djela. Treba reći da je u svim tim slučajevima počiniteljima izrečena mjera zabrane vršenja poziva, aktivnosti ili funkcije. Ta mjera je izrečena jednom za počinitelja kaznenog djela primanja dara i drugih oblika koristi, a tri puta za počinitelja zlouporabe položaja ili ovlasti.

Prema rezultatima istraživanja, za počinitelje korupcijskih kaznenih djela mjerodavni sudovi niti jednom nisu izrekli kaznenu mjeru rada za opće dobro.

Sud je u samo jednom slučaju oduzeo imovinsku korist lišavanjem, te je u naredna četiri slučaja u svrhu primjene ove mjere nametnuo obvezu isplate novčanog iznosa.

RASPRAVA

Kaznena politika sudova je izuzetno važan društveni čimbenik o kojem češće nego o drugim kaznenopravnim pitanjima raspravljaju predstavnici tijela društveno-političkih zajednica i organi društveno-političkih organizacija (Horvatić, 1980). Utjecaj takvih organa više od jednoga stoljeća determinira sudsku kaznenu politiku, usmjeravajući je uglavnom ka blažem reagiranju (Ignjatović, 2005).

Takve (opće) okolnosti, kao i niz onih koje se odnose na problematiku otkrivanja i dokazivanja korupcijskog kriminaliteta, opravdavaju pretpostavku da sudsku politiku kažnjavanja za korupcijska kaznena djela karakterizira primjena male količine represije. Na temelju rezultata ovog istraživanja može se reći da je ta pretpostavka potvrđena.

Ponajprije, iz prethodnog poglavlja ovog rada proizlazi da se **počiniteljima korupcijskih kaznenih djela rijetko (bezuovjetno) izriču glavne kaznenopravne sankcije** (kazna zatvora i novčana kazna). Koliko je izraženo "izbjegavanje" izricanja takvih sankcija najbolje pokazuje to da se, gledano prema vrsti sankcije, jednake sankcije izriču i za počinitelje najlakših i najtežih korupcijskih djela, iako je potonju situaciju kazneni zakon zabranio. Tako su rezultatima ovoga istraživanja potvrđeni rezultati do kojih dolazi Datzer (2012), Maljević (2011), ali i rezultati Đorđevića (2012) i Stojanovića i Kolarić (2010). Iz toga se može zaključiti da sudovi smatraju da se u slučajevima korupcijskog kriminaliteta svrha kažnjavanja rijetko može postići kroz izricanje glavnih kaznenopravnih sankcija. Razlog tomu mogu biti činjenični supstrati počinjenih kaznenih djela, na način da se u predmetima kojima se ovaj rad bavi radi o lakšim kaznenim djelima. No, imajući u vidu da su analizirana djela počinjena gotovo isključivo sa izravnom namjerom, motivirana koristoljubljem, te da su ostvarene poprilično visoke koristi (prosječna vrijednost iznad 25.000 BAM) (v. izlaganje *supra*), spomenuti je potencijalni razlog, barem iz te perspektive, neutemeljen ili barem teško utemeljen. Još jedan od razloga rijetkoga korištenja kazni može biti upoznatost sa njihovim negativnim efektima. Naime, Kovčo (2001) govori o štetnim efektima zatvorskih kazni, ističući i razloge za njihovu zamjenu alternativnim sankcijama. Tomu treba dodati i poprilične probleme s prenapučenošću zatvora u Bosni i Hercegovini. S druge strane, novčanu kaznu, moguće zbog velikog broja nedostataka po pitanju odmjeravanja, efekata i naplate, često nije svrhovito izricati počiniteljima (Nadriljanski, Milić Žabljan i Gazivoda, 2012), pa to sud u pravilu izbjegava učiniti. Također, treba napomenuti da je zakonodavac predvidio novčanu kaznu kao glavnu kaznenopravnu sankciju samo za dva korupcijska kaznena djela, i to ako se ona pojave u svom najlakšem obliku. To svakako utječe na učestalost izricanja ove kazne, te se mora uzeti u obzir.

Ako se već na osnovi ovakvih skupnih rezultata ne može jednoznačno zaključivati o adekvatnosti sankcija u smislu specijalne prevencije, sigurno bi se moglo reći nešto o adekvatnosti izrečenih

sankcija u smislu generalne prevencije, koja se ne može i ne smije podcjenjivati (Zipf, 1980; Zorica, 2001). Dapače, Bačić (1998) ističe da se kod djela čijem izvršenju počinitelj pristupa sa ukalkuliranim rizikom kazne, kod djela koja su u određenoj sredini učestala, kao i kod djela koja imaju veze sa organiziranim kriminalitetom, a koji kriteriji se, makar djelomice, mogu primijeniti na korupcijska kaznena djela, valja u većoj mjeri i posebno uvažiti zahtjeve generalne prevencije. Tako, može se reći da niti generalna prevencija u ovom slučaju nije potpuno ostvarena,³ a to primjećuju i predstavnici pravosuđa (Barašin, 2009, prema Matijević, 2012). Generalna prevencija se primarno temelji na kažnjavanju (Milutinović, 1981). Rijetko izricanje kazni za počinjene korupcijske delikte, za koje su zakonski predviđene prilično oštre kazne, znači i blagu kaznenu politiku, odnosno, minimum generalne prevencije. Ako bi se izricanjem sankcija trebalo pokazati potencijalnim počiniteljima što ih čeka ako počine delikt, propuštanjem izricanja kazni se ne ostvaruje u potpunosti generalnopreventivna funkcija kaznena prava. S tim u vezi i Stojanović (2012) ističe poznatu činjenicu da kazne koje se ne primjenjuju nemaju nikakvo generalnopreventivno djelovanje, pa je onda zakonska oštrina sankcije uzaludna.

Izbjegavanje izricanja kustodijalnih mjera može imati svoje opravdanje u ekonomskom, penološkom, kriminalnopolitičkom, itd. smislu, no ne smije se pri tomu zaboraviti da alternativa tim sankcijama, ponajprije uvjetna osuda, također ne smije biti sama sebi svrha, te shvaćena olako. Tako, uz naprijed spomenuto, vrijedi iznijeti i razmišljanja Cvitanovića i Glavića (2011), koji upozoravaju da "obična" uvjetna osuda (bez obveza uz nju) često nosi rizik da upravo bude shvaćena kao molba suda počinitelju da se suzdrži od daljnjeg kriminalnoga ponašanja, a ne kao prijekor za ono što se zgriješilo. Otuda ovi autori zagovaraju da se u svrhu veće mogućnosti individualizacije sankcija izvrši revitalizacija uvjetne osude dodavanjem novih obveza i drugih represivnih sadržaja. To kod korupcijskih kaznenih djela ponajprije podrazumijeva vraćanje imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom, kao i naknadu štete uzrokovane kriminalnim ponašanjem.

Rezultatima ovog istraživanja, koji potvrđuju hipotezu da se **za korupcijska kaznena djela izriču kazne bliske zakonskom minimumu**, potvrđuju se i rezultati Đorđevića (2012), Maljevića (2011), Stojanovića i Kolarić (2010). Izgleda da se

uopće ne koristi druga i treća trećina raspona predviđenih kazni za spomenuta kaznena djela. Iako se o tome treba suditi na osnovi detaljnije analize činjeničnog supstrata konkretnih slučajeva, prema riječima Jakulina (2012), jednostavno je teško vjerovati da su sva korupcijska kaznena djela, o kojima raspravljaju sudovi, takva da po svojoj težini njihovi počinitelji zaslužuju kaznu bližu zakonskom minimumu ili ispod njega. Navedeno dolazi do izražaja kada se u obzir uzmu stupanj krivnje, pobude iz kojih su ova djela počinjena, ali i jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra.

Ako se krivnja shvati kao subjektivni odnos počinitelja prema kaznenom djelu, koji se sastoji od tri ključne komponente: 1. ubrojivost, 2. namjera ili nehat i 3. svijest o protupravnosti (Horvatić i Novoselec, 1999), onda logika ukazuje da je načelno stupanj krivnje kod počinitelja ovih delikata veoma visok. Naime, kaznena djela koja su predmet ovog rada mogu biti počinjena samo namjerno, a to podrazumijeva i svijest da se radi o nedozvoljenom ponašanju. Zajedno s navedenim, podaci da se samo izuzetno radi o bitno smanjeno uračunljivim osobama (Vujović, 2013), svjedoče o (načelno) visokom stupnju krivnje počinitelja korupcijskih delikata. Pored toga, djela koja su predmet ovoga rada u pravilu su počinjena iz koristoljublja, kao jednog od najprizemnijih motiva, a jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra je itekako značajna.⁴

Sudovi su svoje odluke obrazlagali mnogobrojnim olakotnim okolnostima, ali i gotovo nepostojanjem otegotnih okolnosti. U jednom broju slučajeva sudovi su "obične" olakotne okolnosti koristili kao argumente za sudsko, fakultativno ublažavanje kazne, u kom smislu Kos (2003) upozorava na postojanje gotovo samostalne, izolirane politike kažnjavanja sudova, koja zanemaruje zakonske okvire kažnjavanja. Takvu praksu kritizira i Horvatić (2004), navodeći da su često kao iznimne olakotne okolnosti koje su i bile odlučne za primjenu instituta ublažavanja kazne uzimane okolnosti koje ni po čemu nisu iznimne. Tu se, zapravo, radi o uobičajenim okolnostima koje se svakako trebaju uzimati u obzir prilikom odmjeravanja kazne, a ne o izuzetnim, ublažavajućim uvjetima, za koje isti autor navodi da trebaju biti "drugačiji od onih koji su na temelju apstraktne pogibeljnosti nekog ponašanja zamišljeni prilikom donošenja zakona i propisivanja kazni za određeno kazneno djelo" (2004, 423). Tako se u ovom slučaju može reći da

3 To djelomično potvrđuje i stav javnosti. Tako se u medijskim izvješćima o korupcijskim deliktima mogu naći naslovi poput "Zločin koji se isplati" (RTRS, 2013.), i sl.

4 Više u Vujović, 2013, s. 76-77.

kaznena politika mjerodavnih sudova u Sarajevu, a po pitanju izbora mjere kazne, nije *contra legem*, ali zasigurno jeste *praeter legem*. S tim u vezi Horvatić (1979) ističe i da su takve kazne na prvi pogled zakonite, jer su odmjerene u zakonskim okvirima, ali one su zakonite samo ako su tako individualizirane da osiguravaju postizanje svrhe kažnjavanja.

Jasno je da od mnogo različitih čimbenika ovisi kaznena politika sudova. Tako treba razmotriti zašto dolazi do nesklada između nje i kaznene politike zakonodavca; npr. da li je zakonodavac uzrokovao postojeći konflikt sa sudskom kaznenom politikom, da li je suviše fleksibilnim odredbama i preširokim kaznenim okvirima stimulirao sudsku praksu da tako postupi (Stojanović, 2012), i sl. Očekivano, odgovornost se prebacuje sa jednih na druge, a o tome svjedoče i različiti prijedlozi za rješavanje ovog problema. Naime, u cilju neutralizacije nesklada između zakonske i sudske kaznene politike, Kos (2003) predlaže da zakonodavac propiše kazne za pojedina kaznena djela u onim granicama u kojima ih sud prosječno izriče. S druge strane, problem se pokušava riješiti uvođenjem zabrane ublažavanja kazne za određena kaznena djela (Tanjević, 2010).

Nalaz Datzera (2012) i Đorđevića (2012) da se **novčane kazne (kao sporedne kazne) veoma rijetko ili nikako izriču počiniteljima korupcijskih kaznenih djela**, potvrđuje se rezultatima ovog istraživanja. Zbog činjenice da je najčešći motiv za takva djela koristoljublje, moglo se očekivati prisustvo određenog broja novčanih kazni. Ipak, sudovi su gotovo bez izuzetka smatrali da se takvim kaznama ne doprinosi ostvarenju svrhe kažnjavanja.

Usporedbe radi, Bannenberg (2002) izvještava o svakom desetom slučaju (od 79 u kojima je donesena osuđujuća presuda) izricanja novčane kazne kao glavne kazne u uzorku kojim se ona bavila. U narednih šest slučajeva navodi o izricanju novčane kazne kao sporedne kazne. Iako se i na osnovi ovakvih podataka može zaključiti da su njemački sudovi bili nešto stroži nego oni koji su predmetom ovoga rada, iznesenim podacima treba dodati i činjenicu da je u pet predmeta oduzeta imovinska korist primjenom istoimene mjere, te da je mjera oduzimanja predmeta primijenjena u dva slučaja. K tomu, u 18 slučajeva sudovi su postavili dodatne uvjete (obveze) uz uvjetnu osudu, i to ponajprije uplate određene sume novca u korist institucija od općega interesa, kao i naknadu štete. Bannenberg upozorava da je brojka ovih dodatnih uvjeta vjerojatno i veća, jer se dosta slučajeva rješavalo pregovorom o krivnji u kojima je jedan od uvjeta bio naknada štete građanskopravnim i sličnim putem, poput dobrovoljnih priloga i

sl. Kada se izneseno sumira, može se zaključiti da su njemački sudovi posebnu pozornost posvetili samoj esenciji onoga što korupcija najčešće jeste: materijalnoj koristi. Iako njihova narav i svrha nije ista (tako, npr., novčana kazna ne smije postati načinom da se počinitelju oduzme korist), sve navedene sankcije i mjere zapravo mogu biti djelotvorno sredstvo u suzbijanju korupcijskog kriminaliteta, u kom smislu Bačić (1998) navodi da u potrošačkom društvu, gdje novac ima odlučujuću ulogu, takve mjere mogu doprinijeti restituciji nanesene štete i pogoditi životni standard počinitelja i time ostvarivati i generalnu i specijalnu preventivnu funkciju. *A contrario*, ako se počinitelje ostavi da uživaju plodove svoga kriminalnoga ponašanja, te ukoliko se sva reakcija društva svede samo na opomenu, poruka koja se šalje pojedincu - počinitelju, kao i ostalim članovima zajednice, teško da se može ocijeniti prikladnom za ostvarenje funkcija (naročito socijalno-etičke) kaznenoga prava.

Uvjetna osuda, kao mjera upozorenja, najčešće se izriče počiniteljima korupcijskih kaznenih djela. Do takvih rezultata ne dolazi se samo ovim istraživanjem, nego i istraživanjima Datzera (2012), Maljevića (2011) i Mujanovića (2011), ali i Đorđevića (2012) i Stojanovića i Kolarić (2010). Očigledno, sudovi smatraju da se ovom vrstom reakcije postiže maksimalan učinak po pitanju ostvarenja svrhe kažnjavanja počinitelja korupcijskih delikata. To pokazuje uvjerenje sudova da je za počinitelje spomenutih kaznenih djela zatvorska kazna preoštra (unatoč činjenici da je zakonodavac u slučaju najtežih korupcijskih delikata visinom zapriječene kazne onemogućio alternaciju), pa im je u cilju ostvarenja svrhe kažnjavanja dovoljno izreći samo prijekor uz prijetnju kaznom. Ipak, bez obzira na svoje stavove o tome, prilikom izricanja sankcije sudovi su se morali držati odredaba materijalnoga kaznenoga prava, a to, nažalost, u jednom broju slučajeva nije učinjeno. Moguća su dva objašnjenja takve situacije, a koja proizlaze iz samih presuda u kojima se sudovi pozivaju na određene zakonske odrednice po pitanju izbora vrste i mjere kaznenopravne sankcije. Prvo je da su sudovi pogrešno tumačili odredbe o ublažavanju kazne, a koje su propisane u Kaznenom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine. Naime, zakon je zabranio izricanje uvjetne osude za kaznena djela za koja se ni ublažavanjem kazne ne može izreći kazna blaža od jedne godine. Međutim, za najteže oblike korupcijskih kaznenih djela, kazna se može ublažiti do jedne godine. Uzimajući u obzir da se zatvorska kazna preko šest mjeseci izriče na

pune mjesece, onda je jasno da je razlika između spomenutih slučajeva u mjesec dana. Drugo bi moglo biti da su sudovi pogrešno tumačili odredbe o utvrđivanju kazne u slučajevima sklapanja sporazuma o priznanju krivnje, a one su propisane u Zakonu o kaznenom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. Taj zakon, u slučaju sklapanja sporazuma o priznanju krivnje, omogućio je ublažavanje zakonom predviđene kazne po vrsti i mjeri, ne ističući posebno činjenicu koja je notorna, a koju, pak, navode Sijerčić-Čolić i sur. (2005), da se pri tomu moraju poštivati odredbe materijalnoga kaznenoga zakonodavstva. U protivnom bi se radilo o situaciji da odredbe procesnoga zakonodavstva derogiraju odredbe materijalnoga zakonodavstva. Ovakva situacije se teško može pravdati neznanjem, zabludom ili bilo čim sličnim, jer su organi pravosuđa, dakako, dužni poznavati propise koje primjenjuju.

Važno je istaći i da se ovdje radi o kaznenim djelima gdje veoma često postoji kolektivna viktimizacija, pa se malo pažnje posvećuje svrzi kažnjavanja u njenom dijelu koji se odnosi na satisfakciju za žrtve. Poznato je da takvi delikti ne izazivaju snažnu osudu javnosti, pa su i organi pravosuđa u takvim slučajevima više blagonakloni počiniteljima. To se ne čini ispravnim stavom, jer postoji opravdan rizik da se djelo shvati olako i da se stekne dojam da nitko nije oštećen. Kad se tomu doda izricanje uvjetnih osuda bez ikakvih obveza uz iste (npr. naknada štete), otvara se prostor za stvaranje okružja u kojemu se stječe dojam da se zločin isplati. Otuda valja ponoviti ono što je već rečeno, a to je da treba porazmisliti o revitalizaciji uvjetne osude, ponajprije kroz dodatne represivne sadržaje u vidu obveza koje se nameću počiniteljima. Tek tada se može osigurati da se njezina primjena ne shvati olako, te da, kako to vele Cvitanović i Glavić (2011), postane ozbiljan izazov čiji cilj nipošto ne može biti samo smanjenje zatvorske populacije.

Mjere sigurnosti samo su izuzetno izricane počiniteljima korupcijskih delikata. Takav podatak, dobiven ovim istraživanjem, na prvi pogled djeluje zabrinjavajuće, jer logika nalaže da mjere ove vrste ima smisla izricati upravo onim osobama kojima je povjereno vršenje kakve službene ili odgovorne funkcije. Dobar razlog za to može se vidjeti u svrzi mjera sigurnosti, a ona se ogleda u otklanjanju uvjeta koji omogućavaju ili poticajno djeluju na počinjenje novog kaznenog djela. Naravno, ovdje se prvenstveno očekivalo izricanje mjere sigurnosti zabrana vršenja poziva, aktivnosti ili funkcije, ali i oduzimanja predmeta. Ipak, kada se pogleda realna situacija, tj. da se često radi o osobama (počinite-

ljima) koje su na niskim hijerarhijskim pozicijama u okviru organizacije (Vujović, 2013), te da nije potrebna posebna struka ili znanje za obavljanje takvih poslova, jasno je da za izricanje mjera sigurnosti često nema naročitog smisla. Također, najveći broj osoba je nakon otkrivanja kaznenog djela ostao bez svog posla, te i to može utjecati na odluku suda da (ne)izrekne spomenutu mjeru. Tomu treba dodati i činjenicu da je (novčana) korist koja je pribavljana djelom najčešće potrošena, te nisu dolazile u obzir odredbe o oduzimanju predmeta.

Rad za opće dobro, koji predstavlja alternativu kaznama zatvora i novčanim kaznama, **nikako se nije primjenjivao na počinitelje korupcijskih kaznenih djela.** Iako se moglo očekivati da će se primjenom spomenute mjere smanjiti broj uvjetnih osuda (Zorica, 2001), do toga nije došlo. Treba napomenuti da se ovom mjerom do 2010. godine mogla zamijeniti samo izrečena kazna zatvora do 6 mjeseci, a nakon 2010. godine kazna zatvora do godinu dana. Tako se jedan broj izrečenih kazni, koje su bile dulje od 6 mjeseci (odnosno godinu dana), nije mogao zamijeniti radom za opće dobro. Izgleda da zbog zakonskih rješenja po pitanju primjene ove mjere, sudovi je u izvjesnom broju slučajeva nisu mogli izreći. Ipak, značajan broj kazni mogao je biti zamijenjen. Tako se može reći da sudovi često ne pronalaze opravdanost za izricanje mjere rad za opće dobro na slobodi za počinitelje korupcijskih delikata, te se radije odlučuju za izricanje uvjetnih osuda. U obzir treba uzeti i zakonsku odredbu da se mjera rada za opće dobro može izreći počinitelju samo uz njegov pristanak, što je sa stanovišta relevantnog međunarodnog prava sasvim opravdano (Tomić i Manojlović, 2012), ali i činjenicu da ne postoje adekvatni uvjeti za primjenu ove mjere, te da se ona općenito stidljivo primjenjuje. Tomu treba dodati i manjkav senzibilizitet sudaca za primjenu ove kaznene mjere, o čemu pišu Bumčić i Tomašić (2006) i Škorić i Kokić- Puce (2009), te potrebu njihove daljnje edukacije po ovom pitanju.

Na temelju svega izloženoga nije teško zaključiti da je polazna pretpostavka o oštirini kaznene politike sudova potvrđena. Naime, dokazano je da se kaznena politika za korupcijska kaznena djela i kvalitativno i kvantitativno ostvaruje u pravcu male količine represije. Prije svega, takav zaključak proizlazi iz činjenice da se počiniteljima korupcijskih kaznenih djela veoma rijetko izriču glavne kaznenopravne sankcije, tj. kazna zatvora i novčana kazna. S druge strane, sudovi na području Kantona Sarajevo smatrali su da je u cilju ispunjavanja svrhe kažnjavanja u većini slučajeva najprikladnija

kaznenopravna sankcija uvjetna osuda, pa su je čak izricali i u slučajevima kada to kazneni zakon zabranjuje. Iako su imali mogućnost, sudovi počiniteljima nisu izricali novčanu kaznu ni kao sporednu, a mjere sigurnosti izricali su samo izuzetno. Potonje vrijedi i za primjenu mjere oduzimanja imovinske koristi. Sasvim sigurno se, na osnovi izbora ovakvih vrsta sankcija (dakle, kvalitativno), može govoriti o kaznenoj politici za korupcijska kaznena djela koja tendira manjoj količini represije. Ipak, cjelokupna slika se dobiva tek uočavanjem činjenice koja se odnosi na mjeru izrečenih sankcija (kvantitativno), a ona je u svim slučajevima veoma bliska zakonskom minimumu, ili je ispod njega.

Za uspješno suprotstavljanje korupciji prvenstveno je neophodna politička volja, a upravo je njezin nedostatak dugogodišnji problem u Bosni i Hercegovini (Europska komisija, 2012). Nažalost, politika i političari se danas upliću u sve sfere društvenog života, a nerijetko kao sredstvo za ostvarenje svojih ciljeva koriste upravo korupciju (Tanjević, 2011). Tako su među osobama protiv kojih se vodio postupak za najteža korupcijska kaznena djela pred mjerodavnim sudovima u Sarajevu, a koji je okončan oslobađajućom presudom, pronađena i imena aktualnih političkih lidera u Bosni i Hercegovini. Iako se ne može tvrditi da je bilo političkih utjecaja na rad pravosuđa, takav utjecaj nije nemoguće ni isključiti. Ovo je posebna tema koju valja istražiti.

ZAKLJUČAK

Rad je, analizirajući odredbe kaznenoga zakonodavstva u Federaciji Bosne i Hercegovine i uspoređujući ih sa praksom sudova u Kantonu Sarajevo, pokušao razmotriti i preispitati usklađenost zakonske i sudske politike kažnjavanja za korupcijska kaznena djela. Pri tome se pošlo od pretpostavke, zasnovane na ranijim istraživanjima, da prilikom odabira vrste i mjere kaznenopravnih sankcija za počinitelje korupcijskih delikata sudovi tendiraju primjenjivati malu količinu represije. To ponajprije implicira: 1) da se sudovi u slučajevima kada optužene proglase krivim rijetko odlučuju za izricanje kazni, tj. da u sankcioniranju prevladavaju alternative kaznama; 2) da sudovi inkliniraju izricanju sankcija bližih posebnom minimumu, odnosno, kod kazne, ublažavanju ispod zakonom propisanoga minimuma, te 3) da se mjere sigurnosti rijetko izriču.

Zakonodavac je snažno osudio korupcijska ponašanja, izražavajući taj stav kroz predviđanje prilično oštrih kazni za počinitelje takvih delikata.

Naime, kazne za korupcijska djela u Kaznenom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine su znatno oštrije u odnosu na kazne za mnoga druga kaznena djela. Sudovi su, međutim, koristili minimum represije koju im je na dispoziciju stavio zakonodavac. Tako je na osnovi rezultata ovog istraživanja utvrđeno da su sudovi za počinitelje korupcijskih delikata rijetko izricali kazne (kaznu zatvora i novčanu kaznu) kao glavne kaznenopravne sankcije. To nije učinjeno čak ni u većini slučajeva u kojima se, prema zakonu, zatvorska kazna morala izreći. Tako se može reći da je kaznena politika sudova u Kantonu Sarajevo, kada se promatra sa stanovišta izbora vrste kaznenopravne sankcije, djelomice *contra legem*. Promatrajući, pak, spomenutu politiku sa stanovišta određivanja mjere kaznenopravne sankcije, može se reći da je karakterizira niska razina punitivnosti. Potonji zaključak je izveden iz činjenice da su sve kaznenopravne sankcije, koje se izriču na vremensko ograničavanje prava počinitelja, izrečene u prvoj trećini predviđenog raspona, a često i ispod zakonskog minimuma.

Unatoč tomu što je zakonodavac posvetio posebnu pažnju novčanim kaznama za počinitelje delikata iz koristoljublja, sudovi gotovo da ih nisu izricali počiniteljima korupcijskih delikata, a čija je motivacija za počinjenje djela često bila upravo koristoljublje. Također, samo izuzetno im je izricao mjere sigurnosti i mjeru rada za opće dobro. Za razliku od toga, sudovi su najčešće posezali za uvjetnom osudom, kao mjerom upozorenja, koja je po svojoj prirodi jedna od najblažih alternativnih sankcija.

Navedeno ukazuje na samo jedan mogući zaključak o oštini kaznene politike za prostor i vrijeme na koje se referira istraživanje: kaznenu politiku sudova za korupcijska kaznena djela karakterizira sklonost ka manje represivnim sadržajima. Načelno, razlozi tomu mogu biti na strani zakonodavca, koji je propisao prilično oštre kazne za korupcijske delikte, pa se pravosudni organi nekada mogu osjećati "primoranim" vršiti "korekcije" pribjegavajući izuzetnim mjerama kojima ublažavaju kazne za počinitelje, ili, pak, na strani sudova, koji su ocijenili da je faktički supstrat počinjenih djela takav da je strože sankcioniranje nepotrebno i neadekvatno. Iako se ozbiljniji zaključci mogu izvući tek nakon iscrpnije i detaljnije analize (poput, primjerice, ispitivanja čime su se sudovi rukovodili u utvrđivanju imovinskog stanja počinitelja, a što je osnova za odluku o izricanju novčane kazne), ipak se čini, a na temelju podataka prezentiranih u ovom radu, da je gore izneseni zaključak o niskoj razini punitivnosti dosta plauzibilan. Spomenuto ne proizlazi samo iz

razmatranja izrečenih sankcija prema počiniteljima i njihove usporedbe za zakonskim opisima za odnosna kaznena djela, nego i iz usporedbe sa kaznenom politikom u nekim drugim zemljama. Činjenice koje dodatno ukazuju na plauzibilnost iznesene ocjene su: a) analizirani korupcijski delikti su počinjeni namjerno i iz koristoljublja, a visina ostvarene dobiti nije bila zanemariva (prosječna vrijednost preko 25.000 BAM); b) općenito su sudovi prilikom odlučivanja o sankcijama redovito uzimali u obzir olakotne okolnosti, a gotovo nikako otegotne, pri čemu su se prilikom obrazlaganja ublažavanja kazne rukovodili dosta uobičajenim, a ne naročito olakotnim okolnostima, te naročito c) zanemarivali su se određeni aspekti svrhe kaznenih sankcija, i to ponajprije preventivni utjecaj na druge počinitelje da ne čine kaznena djela. Ako je, naime, svrha kaznenoga prava da putem prijetnje kaznom i njezinim izvršenjem utječe ne samo na počinitelje kaznenih djela, nego i na ostale članove društva da ne čine kaznena djela, to je izostala adekvatna društvena poruka stvarnim i potencijalnim počiniteljima da se zločin ne isplati. Kod konspirativnih kaznenih djela, kakva su po svojoj naravi korupcijska, gdje je rizik od otkrivanja i kaznenoga progona mali, jako bitno je voditi računa o adekvatnoj kaznenoj politici kojom se, između ostalog, treba postići izvjestan zastrašujući efekt na počinitelja i gdje upravo izvjesna odlučnost, pa i strogost u kažnjavanju može imati jako preventivno djelovanje. Te se osobine ne moraju nužno ostvarivati primjenom težih sankcija, nego odabirom takvih mjera i sankcija kojima će se poslati jasna i dovoljna količina prijekora za ispoljeno kriminalno ponašanje, a čija je, pak, bit (materijalna) korist. U te mjere i sankcije naročito spadaju novčana kazna, rad za opće dobro i određene obveze uz uvjetnu osudu. Osim toga, u uvjetima široko rasprostranjene korupcije, kakva je situacija u Bosni i Hercegovini, a gdje je veća vjerojatnost da se zbog tehnika neutralizacije ("svi to čine") pogrešnost vlastitoga ponašanja ne percipira u odgovarajućem svjetlu, sudačko postupanje *ad exemplum legis* upravo treba poslati poruku da je korupcijsko ponašanje kažnjivo i da involviranje u nj nosi znatne rizike.

U suvremenoj kaznenopravnoj i penološkoj misli nema dominantnoga stava o svrsi kažnjavanja. Taj stav je determiniran vremenom i prostorom, ali i voljom za adekvatnom reakcijom. Adekvatnost reakcije se može procijeniti kroz prizmu svrhe kaznenopravnih sankcija, a to su specijalna i gene-

ralna prevencija, te zadovoljenje žrtava kaznenih djela. Obje razine prevencije se dobrim dijelom sastoje u upućivanju prijekora počiniteljima za ono što su učinili, a u slučaju generalne to naročito podrazumijeva odabir vrste i mjere sankcije kojom će se izvršiti izvjesna psihološka prisila na buduće počinitelje da ne čine kaznena djela. Odabir adekvatne vrste i mjere sankcije moguć je jednom vrstom ravnoteže između stava kojega ima zakonodavac i onoga tko primjenjuje njegove odluke, tj. suda. Ako je, međutim, ta ravnoteža narušena, bilo u korist generalne prevencije, bilo, kao što to podaci u ovom radu sugeriraju, u korist specijalne prevencije (pa čak i nauštrb zakonitosti), onda se gubi psihološki učinak kaznenih sankcija i kazneno pravo ostaje "pravo na papiru". Upravo tu je problem sa politikom kažnjavanja za korupcijske delikte, a ne u eventualnom blagom sankcioniranju *per se*. To, naime, može imati daljnje implikacije da norme nitko neće cijeliti, te da će se stvarati okruženje koje potencijalni počinitelji mogu ocijeniti povoljnim za činjenje novih kaznenih djela. Kako je Kanton Sarajevo, zajedno sa cijelom Bosnom i Hercegovinom, u tranzicijskom razdoblju i predstavlja područje sa naglašenom korupcijskom problematikom, kojoj naročito doprinosi nedostatak volje i odlučnosti za njezino rješavanje, upućivanje "prikladne doze" prijekora i eliminiranje stanja ili uvjeta za nastanak korupcije putem adekvatnije kaznene politike može odigrati krucijalnu ulogu u zaštiti ionako erodiranih društvenih vrijednosti, te jačanju svijesti i odgovornosti. Pored izvjesnosti u otkrivanju i progonu počinitelja, iznalaženje najsvrhovitijih vrsta i mjera sankcija za počinjena kaznena djela, gdje poseban značaj mogu imati posebne obveze (poput obveze vraćanja koristi pribavljene kaznenim djelom ili, makar dijelom, naknade štete) uz izrečene uvjetne osude, primjena mjere rada za opće dobro, ili, pak, šira primjena novčane kazne, pokazatelj je da država svoju zadaću na suprotstavljanju korupciji shvaća ozbiljno. Upravo spomenuta volja svih jedinica društvene zajednice, u čemu posebnu važnost imaju nepristrani i profesionalni organi kaznenoga pravosuđa sa izraženim senzibilitetom za društvene probleme, može predstavljati ključ za uspješnu borbu protiv korupcije. Zato nalaze i zaključke ovoga rada ne treba shvaćati kao zagovaranje veće punitivnosti u sankcioniranju korupcijskih delikata ili nečega sličnoga, nego doprinos informiranju o potrebi stvaranja te prijeko potrebne volje.

LITERATURA

- Aebi, M.F., Aubusson de Cavarlay, B., Barclay, G., Gruszczyńska, B., Harrendorf, S., Heiskanen, M., ...Þórisdóttir, R. (2010): *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010*. Den Haag. WODC.
- Alldrige, P. (2002): *The Sentencing of Corruption*. U: Fijnaut, C., Huberts, L. (ur.), *Corruption, Integrity and Law Enforcement*. Kluwer Law International. Hague. 173-190.
- Ancel, M. (1960): Karakteristična obilježja moderne politike suzbijanja kriminaliteta. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*. 10 (1). 4-14.
- Ashworth, A. (2007): *Sentencing*. U: Maguire, M., Morgan, R., Reiner R. (ur.), *The Oxford Handbook of Criminology*. University Press. Oxford. 990-1023.
- Bačić, F. (1998): *Kazneno pravo: opći dio*. Informator. Zagreb.
- Bachman, R., & Schutt, R. (2007): *The Practice of Research in Criminology and Criminal Justice*. Thousand Oaks; London; New Delhi; Singapore. Sage Publications, Inc.
- Bannenberg, B. (2002): *Korruption in Deutschland und ihre strafrechtliche Kontrolle*. Luchterhand. Neuwied; Kriftel.
- Bumči, K., Tomašić, T. (2006): Rad za opće dobro i uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom te njihova primjena u praksi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. 13 (1). 237-261.
- Cvitanović, L. (1999): Svrha kažnjavanja u suvremenom kaznenom pravu. *Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu i Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske*. Zagreb.
- Cvitanović, L., Glavić, I. (2011): Kritički o pojedinim aspektima problematike uvjetne osude i nužnost njezine revitalizacije u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. 18 (1). 83-111.
- Datzer, D. (2012): Kaznenopravni sadržaji u suprotstavljanju podmićivanju. Neobjavljeno istraživanje.
- Đorđević, Đ. (2012): Koruptivna kaznena djela i kaznena politika. U: Stojanović, Z. (ur.), *Kaznena politika (Raskol između zakona i njegove primjene)*. Ministarstvo pravde Republike Srpske, Srpsko udruženje za kaznenopravnu teoriju i praksu i Grad Istočno Sarajevo. Istočno Sarajevo. 239-258.
- Europska komisija. (2012): *Bosnia and Herzegovina 2012 Progress Report*. Brussels: APA. Retrieved 15 January, 2013 from http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/ba_rapport_2012_en.pdf.
- Hagan, F. E. (2005): *Essentials of Research Methods in Criminal Justice and Criminology*. Boston; New York; San Francisco; Mexico City; Toronto; London; Madrid; Munich; Paris; Hong Kong; Singapore; Tokyo; Cape Town; Sydney. Pearson Education, Inc.
- Horvatić, Ž. (1979): Principi legaliteta i individualizacije kazne u jugoslavenskom kaznenom pravu prije i nakon donošenja novih kaznenih zakona. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i kazneno pravo*. 97 (1). 32-47.
- Horvatić, Ž. (1980): Izbor kazne u jugoslavenskom kaznenom pravu i sudskoj praksi. *Informator*. Zagreb.
- Horvatić, Ž. (2004): Problem odnosa u zakonu propisane i sudskim presudama primijenjene kaznenopravne represije prema počiniteljima kaznenih djela. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. 11 (2). 381-434.
- Horvatić, Ž., Cvitanović, L. (1999): *Politika suzbijanja kriminaliteta*. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Zagreb.
- Horvatić, Ž., Novoselec, P. (1999): *Kazneno pravo (opći dio)*. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske - Policijska akademija. Zagreb.
- Ignjatović, Đ. (2005): *Kriminologija*. Službeni glasnik. Beograd.
- Jakulin, V. (2012): Kaznena politika u Sloveniji. U: Stojanović, Z. (ur.), *Kaznena politika (Raskol između zakona i njegove primjene)*. Ministarstvo pravosuđa Republike Srpske, Srpsko udruženje za kaznenopravnu teoriju i praksu, Grad Istočno Sarajevo. Istočno Sarajevo. 129-139.
- Johnstone, G. (2000): Penal Policy Making: Elitist, Populist or Participatory? *Punishment & Society*, 2 (2). 161-180.
- Jovašević, D. (2012): Osnovni pojmovi politike suzbijanja kriminaliteta. U: Stojanović, Z. (ur.), *Kaznena politika (Raskol između zakona i njegove primjene)*. Ministarstvo pravde Republike Srpske, Srpsko udruženje za kaznenopravnu teoriju i praksu i Grad Istočno Sarajevo. Istočno Sarajevo. 175-194.
- Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine. Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11.
- Kos, D. (2003): Institut ublažavanja kazne u procesu njezine individualizacije. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. 10 (2). 429-448.

- Kovčo, I. (2001): Kazna zatvora - Zašto i kuda? Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 8 (2). 117-136.
- Krippendorff, K. (2004): Content analysis: an introduction to its methodology. Thousand Oaks. Sage publications, Inc.
- Maljević, A. (2011): Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti i tužilac kao "dirigent" utvrđene kazne. Neobjavljeno istraživanje.
- Matijević, M. (2012): Priznanjem krivice do blaže kazne. U: Stojanović, Z. (ur.), Kaznena politika (Raskol između zakona i njegove primjene). Ministarstvo pravde Republike Srpske, Srpsko udruženje za kaznenopravnu teoriju i praksu, Grad Istočno Sarajevo. Istočno Sarajevo. 211-221.
- Milutinović, M. (1981): Penologija: Nauka o izvršenju krivičnih sankcija i resocijalizaciji osuđenika. Savremena administracija. Beograd.
- Milutinović, M. (1984): Kriminalna politika. Savremena administracija. Beograd.
- Mrčela, M., Novosel, D., Rogić-Hadžalić, D. (2012): Korupcija: Pravni okvir i pojavnici 2008. – 2010. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. Zagreb.
- Mujanović, E. (2011). Procesuiranje korupcije pred sudovima i tužiteljstvima (2009-2010). Transparency International BiH i Fond otvoreno društvo BiH. Sarajevo.
- Nadriljanski, S., Milić Žabljan, S., Gazivoda, A. (2012): Novčana kazna u teoriji i praksi. U: Stojanović, Z. (ur.), Kaznena politika (Raskol između zakona i njegove primjene). Ministarstvo pravde Republike Srpske, Srpsko udruženje za kaznenopravnu teoriju i praksu i Grad Istočno Sarajevo. Istočno Sarajevo. 323-335.
- Peković, N. (2001). Kaznena politika sudova u oblasti privrednog kriminaliteta. U: Radovanović, D., Mihaljević, Đ. (ur.), Privredni kriminal i korupcija. Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. Beograd. 55-64.
- RTRS. (2013, 1. 4.): Dnevnik 2. Bosna i Hercegovina, Republika Srpska. Banjaluka.
- Schönherr, R. (1985): Vorteilsgewährung und Bestechung als Wirtschaftsstraftaten: Eine Untersuchung über die Zuweisung dieser Delikte zur Wirtschaftskriminalität durch die Straatsanwaltschaften. Max- Planck- Institut für ausländisches und internationales Strafrecht. Freiburg im Bressgau.
- Sijerčić-Čolić, H., Hadžimeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M. (2005): Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini. Vijeće Europe i Europska komisija. Sarajevo.
- Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002): Kriminologija. Nakladni zavod Globus i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Zagreb.
- Srzentić, N., Stajić, A., Lazarević, L. (1998): Krivično pravo Jugoslavije. Savremena administracija. Beograd.
- Stojanović, Z. (2012): Kaznena politika: Raskol između zakona i njegove primjene. U: Stojanović, Z. (ur.), Kaznena politika (Raskol između zakona i njegove primjene). Ministarstvo pravde Republike Srpske, Srpsko udruženje za kaznenopravnu teoriju i praksu Beograd, Grad Istočno Sarajevo. Istočno Sarajevo. 7-22.
- Stojanović, Z., Kolarić, D. (2010): Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta. Pravni fakultet. Beograd.
- Škorić, M., Kokić- Puce, Z. (2009): Nova uloga rada za opće dobro na slobodi. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 16 (2). 687-709.
- Tanjević, N. (2010): Privredni kriminal u Srbiji: Prijedlozi za unapređenje kaznenog zakonodavstva. Revija za bezbednost. 4 (4). 348-361.
- Tanjević, N. (2011): Društvo kao žrtva nosilaca ekonomske i političke moći. Temida. 14 (2). 23-40.
- Tomić, M., Manojlović, S. (2012): Alternativne kaznene sankcije. U: Stojanović, Z. (ur.), Kaznena politika (Raskol između zakona i njegove primjene). Ministarstvo pravde Republike Srpske, Srpsko udruženje za kaznenopravnu teoriju i praksu, Grad Istočno Sarajevo. Istočno Sarajevo. 425-445.
- von Liszt, F. (1970): Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge. Bd. 1. 1875 bis 1891. de Gruyter. Berlin; New York.
- Vujović, S. (2013): Kaznena politika za korupcijska kaznena djela (Magistarski rad). Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije. Sarajevo.
- Zelenika, R. (2000): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela. Ekonomski fakultet. Rijeka.
- Zipf, H. (1980): Kriminalpolitik. C. F. Müller. Heidelberg; Karlsruhe.
- Zlatarić, B., Damaška, M. (1966): Rječnik kaznenog prava i postupka. Informator. Zagreb.
- Zorica, B. (2001): Rad za opće dobro na slobodi. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 8 (2). 179-187.

Prilog: POPIS PREGLEDANIH PRAVOMOĆNO OKONČANIH PREDMETA

Općinski sud u Sarajevu			
1.	K 61 05	31.	K 1583 05
2.	K 4 05	32.	K 1602 06
3.	K 33 07	33.	K 1682 07
4.	K 83 07	34.	K 1830 07
5.	K 86 05	35.	K 54366 07
6.	K 136 08	36.	K 54729 08
7.	K 217 05	37.	K 55155 08
8.	K 217 07	38.	K 58739 07
9.	K 305 06	39.	K 61443 08
10.	K 360 05	40.	K 67358 07
11.	K 404 06	41.	K 67645 08
12.	K 405 05	42.	K 69600 08
13.	K 425 07	43.	K 70615 09
14.	K 469 04	44.	K 72541 09
15.	K 476 07	45.	K 78040 09
16.	K 537 05	46.	K 83187 07
17.	K 700 05	47.	K 88661 09
18.	K 719 07	48.	K 95778 09
19.	K 900 04	49.	K 99769 09
20.	K 931 07	50.	K 113871 09
21.	K 984 04	51.	K 114752 09
22.	K 984 07	52.	K 118424 10
23.	K 991 04	53.	K 127075 05
24.	K 997 07	54.	K 128723 10
25.	K 1132 05	55.	K 138127 10
26.	K 1175 05	56.	K 139251 10
27.	K 1279 05	57.	K 161795 10
28.	K 1300 07	58.	K 162009 10
29.	K 1434 06	59.	K 179370 10
30.	K 1482 06	60.	K 188017 11
		61.	K 199233 11
		62.	K 211924 11
			Kantonalni sud u Sarajevu
		63.	K 427 06
		64.	K 841 07
		65.	K 1 05
		66.	K 2 06
		67.	K 9 05
		68.	K 10 02
		69.	K 14 07
		70.	K 15 07
		71.	K 16 05
		72.	K 18 07
		73.	K 31 05
		74.	K 44 05
		75.	K 62 02
		76.	K 70 06
		77.	K 72 06
		78.	K 76 05
		79.	K 82 06
		80.	K 84 05
		81.	K 123 08
		82.	K 210 07
		83.	K 276 08
		84.	K 328 06
		85.	K 511 07
		86.	K 2471 08
		87.	K 2496 08
		88.	K 3594 09
		89.	K 3752 09